

Itzulpena Nafarroako Gobernuan eta Parlamentuan

Nafarroako Gobernuko eta Nafar Parlamentuko Itzultzaileak

I. Orreagatik Cortesera itzulpenak duen bidea

Esku artean duzuen idazlan honen helburua Nafarroako Gobernuko Itzulpen Atalak egiten duen lanaren berri eskeintzea da. Lerro gutxi, agian, darabilzkigun proiektuak, ardurak, lanak eta abar adierazteko. Hala ere, horra gurea zertan datzan.

Egun, Itzulpen Atal honen kideak 21 itzultzaile bagara ere, ez gara denak hasieratik bertatik ihardun horretan egon, eta Administrazio Unitate honek duen egitura ere ez da bera izan bere hastapenetatik gaurdaino. Izan ere, 1988.eko ekainean 7 itzultzaile hasi arren, eta garai hartan Lehendakaritza Departamentuko Barne Eraentzako Zerbitzupuan bageunden ere, Foru Administrazio hau egituratuz joan ahala, beste kokapen bat eman zioten Atalari, eta ondorioz, sortu berri zen Hizkuntz Politikarako Zuzendaritza Nagusiaren menpean paratu zuten, alegia, egun dihardueneko Zuzendaritzarenean. Hastapen horietatik egun arte, itzultzaile kopurua gehituz joan da, eta horrela, idazlan hau prestatzen ari garen unean, lehen esan bezala, 21 ari gara eginkizun desberdinak egiten:

- 1) Nafarroako Aldizkari Ofiziala:
  - a) Foru Administrazioa: 11 itzultzaile
  - b) Administrazio Lokala: 7 itzultzaile
- 2) Itzulpen Unitatea: 3 itzultzaile

Euskarari buruzko abenduaren 15eko 18/1986 Foru Legearen I. Tituluaren 9. artikulua xedatu zuenez, «Nafarroako Gobernuak Iruñean euskara-gaztelera itzulpen ofizialeko administrazio unitatea sortuko du». Bi urte beranduago abiatu zen proiektu hau, 1988.eko ekainean hain zuzen ere. Hasmentan, administrazio-hizkera ezagutu eta hartaz jabetzeko xedez, Gipuzkoako Aldizkari Ofiziala hartu genuen erreferentziatzat edo. Aldi berean, Eusko Jaurlaritzako HAEE-IVAP erakundearekin harremanetan jarri ondoren, ikastaro bizkor eta laburra eskeini ziguten. Handik aurrera, gure kontu hasi ginen zeregin horretan. Jakina, ezin ausart gintezkeen, tupustean, itzultzen genuena argitaratzen, eta hortaz, 89.eko azarora bitartean egiten genituen itzulpenak ez ziren argitaratu. Lan horiek zuten balioa, ordea, praktika hartzekoa zen, bai hizkuntzaren aldetik nola geroago eta egun erabiltzen dugun sistema informatikoa ezagutzeko ere. Denok daki-gunez, Administrazioaren lanetan erabiltzen diren testuak behin eta berriz errepikatzen dira; honek aukera ematen du dokumentu ereduak izateko. Horretaz baliatuz, aipatu garai horretan hainbat eredu prestatu genituen, eguneroko praktikak, argibideek eta aldaketek agindu ahala aldatuz joan direnak alegia.

Lehen esan bezala, 89.eko azaroan hasi zen argitaratzen Nafarroako Aldizkari Ofizialaren euskal bertsioa, ez ordea osorik, esan nahi bait da, argitarapen horrek dituen lau sailetatik (Foru Administrazioa, Administrazio Lokala, Justizia Administrazioa eta Estatuko Administrazioa) lehena besterik ez genuela itzultzen. 1990.eko ekainaren 20an kaleratu zen euskaraz Administrazio Lokaleko lehen dokumentua, baina jakina, Foru Administrazioarekin egin genuen bezalaxe, hemen ere, ez ginen bat-batean abiatu, eta aurretik hainbat praktika eta saio egin genuen sail horrekin.

Egun, esku artean ditugun proiektuak bat baino gehiago izanik ere, bat da denen gailen azaltzen dena: Justizia Administrazioko dokumentuak itzultzea. Izkiriatzen ari garen honetan, gutariko bik prestatu eta landuriko ereduak eztabaidatzen ari gara. Planak okertzen ez badira, agian, uda baino lehenago plazaratuko dugu ekimen berri hau. Honek lan-banaketa berria ekarriko digu ezpairik gabe,

baina horren jakitun gaude. Gure lankide hauek ahalegin berezia burutu dute delako eginkizun horretan: hizkera juridikoak dituen ezaugarri zaharkitu horiek euskaraz eguneratzeko esfortzu itzela egin dutela esan behar dugu. Hala ere, eguneroko ihardunak adieraziko digu hartutako bidearekin asmatu dugun ala ez. Baiezkoan gaude.

Estatuko saila litzateke momentuz nolabait ikutuezina den bakarra. Anekdota eta adierazgarri moduan, zera hau: Nafarroako Gobernuko Lehendakari berriaren (Juan Cruz Alli Aranguren jauna) izendapena erdara hutsez eman zen argitara euskarazko aldizkarian Estatuko xedapena bait zen. Hau bitxikeria! Ez dakigu inoiz sail horri heltzerik izango ote dugun.

Orain arte adierazitako gehiena Aldizkari Ofizialari zegokion, baina bada, lehen esan bezala, beste arlo bat ere bertan lantzen dena: Itzulpen Unitatea deritzona. Unitate horrek prestatzen dituen dokumentuak mota askotakoak dira: informazio orokorrekoak, kanpainetakoak, foiletoak, biografiak, liburuak, txostenak, inprimakiak, errotuluak, prentsarako iragarkiak (euskaraz argitaratzen dituztenean), Telefónicaren liburua, Goizuetako arau subsidiarioak, eta abar. Beste sailetan gertatu erara, hemen ere, itzulpenaren norabidea ia-ia bakarra da: erdaratik euskarara. Hala eta guztiz, Unitateak duen beste berezitasun bat alderantzizkoa (euskaratik erdarara) egitea ere bada, hauek oso gutxi diren arren (isunak, erreklamazioak, helegiteak, ...).

Baina, jakina, euskara bezalako lengoiaia batek hizkuntz euskarriren bat behar du, zeri heldu, nola erabili eta nola ebatzi argituko diguna. Esan nahi bait da, Euskaltzaindiak emandako arauak betetzen ditugula, batzutan gogor xamarra bada ere. Adibide bat ematearren, aipa dezagun Euskaltzaindiako LEF Batzordeak hitz elkarketarako proposaturiko (ez aginduriko) bidea. Eztabaida horri momentuz heldu ez badiogu ere, korapilatsua izango delakoan gaude.

Bitartekoez ari garelarik, esan behar da UZEIk emandako erizpi-deak izaten direla erreferentzia nagusi. Horrekin batera, Atalaren iharduna hasi zenetik gaurdaino egindako lanak eman dizkigun auke-rak eta bideak erabiltzen ditugu maizen, erraz uler daitekeenez. Edo-

zein modutan ere, euskal esparrutik datozen esperientziak eta eritziak aintzat hartzen ditugu; honen adibidea izan daiteke itzulpengintzaren arloan diharduten erakunde, kolektibo eta taldeen ordezkariak burutzen ari diren lan-bilerak. Bidezkoa denez, parte hartzen dugu batzar horietan, Iruñean erabiltzen ditugun erizpideak mahairatu, eta besteek emandakoak gureganatzen ditugularik.

Itzulpen Unitateak egiten dituen lanen portzentaiari dagokionez, 90.eko datuei begiraturaz gero, zera ondorioztatzen da: Aldizkarian argitaratzekoak ez diren dokumentuak (besteak oso-osorik publikatzen bait dira) Osasun Departamentuak agintzen ditu gehienbatean, alegia, %35, eta Hezkuntzak ondoren (%20). Osasun Departamentua aipatu denez, esan behar da, arlo honetako testu-hustuketa handiguratsa bati ekiten ari gatzaizkiola une honetan, lan luzea eta onuragarria izanen dena.

Badira bulego honetan ikutzen diren beste arlo batzu: telefonoz egindako kontsultei erantzun, Gobernuarentzat lan egiten duten enpresentzako itzulpena, Gobernuak antolatzen dituen oposizioetarako aholku-emaileak,...

Interpretaritzza

Orain arte ikusi izanen duzuenez, itzulpengintza arloan mugitzen gara, izan ere, Itzulpen Atala izenak hori adierazten bait du. Interpretaritzza arloan dugun lana murrizta eta berezia da: gure departamentuak Iruñeko Auzitegian interpretari zerbitzua ematen du.

Iharduera horretan, 1991.urtean bederatzi aldiz bakarrik egin dira interpretaritzza lanak.

Iruñeko Auzitegian ez dira ba euskal mintzoak nolanahi ere entzuten, baina... nortzuk hitzegiten dute euskaraz bertan? Erdaraz gaizki moldatzen diren euskaldunak edo, erdaraz jakin arren, administrazioan euskara erabiltzeko euren eskubidea erabiltzen dutenek. Lantzean behin, aitor ematera doazenak dira, besteetan, deklaratzailak, lekukoak, auzitaratuak etab.

Bi talde hagitz ezberdin nabaritzen ditugu: lehenbiziko taldea herritatik datorrigun jendeak osatzen du, usu adinekoak dira eta herriko euskara dute komunikazio tresnatzat. Arruntean lur auzietan lekuko gisa testigantza ematera etortzen dira Iruñera. Gehienek erdaraz ere zertxobait badakite, jakina. Hala ere, nola ulertu, bada, egiten dizkieten tankera honetako galderak: «Diga ser cierto que el actor posee también otra finca próxima a la de la lites a novel y de cultivo.»

Zer esanik ez, erdaraz ez dakitela diote. Gertatu zaigu behin batean erdaraz hitzik ere ez zekien batekin topo egitea.

Bigarren taldean bildu dugun jendeak ez ditu horren ezaugarri zehatzak: euskaldun berriak edo zaharrak daitezke, hiritar edo herri-tarrak, euskaraz txukun edo trakets hitzegiten dutenak... Elkarlotzen dituen ezaugarri bakarra adina da, lehenengo taldekoak baino gazte-agoak izaten bait dira.

Eskatzen diguten interpretaritzaren mota esanostekoa da, euskaratik gaztelaniara eta gaztelaniatik euskarara. Azkeneko itzulpen horiek erdaraz ongi ulertzen ez duten euskaldunentzat beharrezkoak badira ere, egoera bitxia sortzen da euskaldunak erdaraz dakienean, ederki ulertu bait du aurretik itzuli behar zaiona. Elkar ulertzeko hizkuntzen artean dauden hesiak gaindituta, zer bilakatzen da interpretariaren lana? Horregatik batzuk itzulpena entzun baino lehen ematen dute erantzuna.

Egokitzapenak beste oztopo batzu ekartzen dizkigu. Auzitegian erabiltzen den hizkuntza goi mailakoa izateaz gain, hizkuntza teknikoak da, lege hizkuntza, alegia. Aurretik azaldu bezala, sarritan herrietako jendearekin egiten dugu lan, baita euskara ongi ez dakien jendearekin ere. Euren hizkuntza mailara egokitu behar dugu gure hizkera, hitz teknikoak alde batera utziz eta goi mailako hizkuntzaz esandakoak hizkuntza arruntean emanez. Adierazgarria da herrietako jende askok aditzera ematen diguna: «Nik euskara batua ez dot ententitzen». Hortaz, herrialde bakoitzeko hitz eta egiturak erabiltzen saiatzen gara.

Azken solasa

Azalpen luze-labur hau bukatzeko, zer hobe, ditugun egitasmoak jakin eraztea baino. Hauetako berebizikoena, zalantzarik gabe, Justizia Administrazioako dokumentuak (Aldizkari Ofizialean argitaratzen direnak) euskaratzea da, eta bigarrenik, orain arte egindako lanaren testu-hustuketa orokorra, gehienbat hiztegiari begira. Testu-lanketa hau mantso joanagatik ere, martxan dago, eta bukatutakoan zenbait proposamen luzatzeko aukeran egonen garela uste dugu. Proposamen horien ildo nagusia, honez gero, diseinatu dugu, bai eta zehaztapen bat edo beste ere, ez osorik ordea.

Bestalde, lehen iruzkindu ditugun bilera horiekin (itzulpengintza arlokoak alegia) segitzeko asmoa dago, eta egin ditzakegun ekarpenak mahairatzerakoa ere.

Luze mintza gintezke aipaturiko edozein punturen inguruan, baina espazioak agintzen du, bai eta astunegi ez iharduteak ere. Besterik ez. Hemendik aitzina inork ez dezala erran Nafarroako Erresuma zaharrean euskal bideak aukerarik ez duenik. Hala biz!

II. Aldibereko itzulpena Nafar Parlamentuan

Lehenengo legealdietan aldibereko itzulpenaren beharra izan bada ere, 1991 urtean hasitako legealdian areagotu dela behar hori esan daiteke. HB-k maizago parte hartzearekin eta EA-k parlamentari euskaldunik edukitzearekin, hain zuzen.

Egun lau dira euskara, gehiago edo gutxiago, erabiltzen duten parlamentariak: Zabaleta, Aoiz eta Araiz (HB) eta Oronotz (EA). Nafar Parlamentuan 50 parlamentari daudela kontutan hartzen badugu, %8 baino ez dela euskara erabiltzeko gauza, ariketa erraz baten bidez ateratzen den ondorioa da. Alde horretatik, Nafarroan %10 inguruan jartzen bada euskaldunen ehunekoa, esan dezakegu Parlamentuko errealitatea ez dagoela oso urruti gizartetik. Eta hala da ehunekoei dagokienez. Erabileraren normalkuntzari dagokionez, aldiz, gauzak

bestelakoak dira; gizartean erabilera normalizatua ez delarik ere, Parlamentuan are eta gutxiago. Bakar batzutan egiazko edukiera politikoa izan duten interbentzioak izan badira ere, gehienetan erabileraren testimoniala da.

Egoera honen faktore eragileak zeintzu diren aztertzeko orduan, honako hauek aipa daitezke:

- Elebitasunaren kulturak dakartzan egoera berrien ezagutza falta, talde politikoan aldetik, bai eta egoera horiek gainditzeko erabili beharreko baliabideena ere.
- Euskararen erabilerari berari gaineratzen zaion «balio erantsia», politikoa eta sentimenduzkoa, horrek emarazten dituen joerekin, aldekoak zein aurkakoak.
- Zerbitzuaren egitura bera; lan-baldintza fisikoak txarrak dira (kabinarik ere ez dago eta), bertako plantilarik ez dago —zerbitzuemate-kontratuaren bidez betetzen da eginbeharra—, eta zerbitzuemaileok ez dugu prestaketa berezirik izan, beste hainbat arlotan ibili eta gero hartaratu garelarik, ahal moduan.

Dena den, ez genuke dena beltzegi pintatu nahi: urtarrilean Lurdes Auzmendik emandako ikastaro batean parte hartzeko aukera izan genuen, prestaketa berezi hori eskuratzen joateko. Lan-baldintzak hobetuko omen dira, plantila bat sortu eta estabilizatzen joateko asmoa dago, eta pentsatzekoa da eguneroko lanak politikoan joerak aldatuko dituela ezari-ezarian. Geroak esango.

SINTESIS

La traducción en el Gobierno y Parlamento de Navarra

En estos dos artículos se hace un breve comentario sobre la situación en que se encuentran la traducción e interpretación entre el euskara y el castellano en las instituciones forales navarras.

Por lo que se refiere a la interpretación en el Parlamento, se señala que su utilización ha aumentado a partir de 1991, debido a la asistencia de los representantes de HB y a la existencia de un parlamentario vascohablante de EA, aunque sólo llega al 8% el número de parlamentarios capaces de expresarse en euskara. Ello lleva a que el uso que se hace de este idioma no pase de ser testimonial.

Por su parte, el Gobierno de Navarra cuenta con 21 traductores, que primordialmente trabajan en la traducción al euskara del Boletín Oficial, aunque entre sus proyectos está también la traducción de documentos de la Administración de Justicia. También existe una Unidad de Euskara, que se encarga de la traducción de textos de información general, campañas, impresos, rotulación, anuncios de prensa, etc.

Los traductores del Gobierno de Navarra también actúan como intérpretes en el Tribunal de Pamplona, generalmente cuando han de declarar personas con deficiente conocimiento del castellano, o que quieren valerse de su derecho a expresarse en euskara. Suelen realizar traducciones consecutivas, y uno de los mayores problemas con que se encuentran es la dificultad de hacer comprensible el lenguaje lleno de complejidades jurídicas y tecnicismos que se suele utilizar en los tribunales de justicia.

SYNTHESIS

Translation in the Government and Parliament of Navarra

These articles comment briefly on the situation of translators and interpreters working in Basque and Spanish within the government institutions of Navarra.

As far as interpreting work in the Parliament is concerned, this increased as of 1991 due to the presence of representatives of Herri Batasuna and the existence of a Basque-speaking member of parliament belonging to Eusko Alkartasuna, although only 8% of members are able to express themselves in Basque, revealing that this language is used on a merely symbolic level.

On its part, the Government of Navarra has 21 translators which are involved mainly in translating the Official Gazette, although it also plans to translate documents published by the Department of Justice. There is also a Basque Unit which is responsible for translating texts containing general information, publicity campaigns, forms, lettering, press releases, etc.

The translators of the Government of Navarra also work as interpreters in the Law Courts of Pamplona, generally when persons which insufficient knowledge of Spanish have to give evidence, or when anyone wishes to exercise their right to express themselves in Basque. Usually, translations are made consecutively and one of the biggest problems found is the difficulty in making the language habitually used in law courts comprehensible, as this is full of legal complexities and technical terms.